

РОЗВИТОК ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТНОСТІ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З МЕТОДИКИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Розвиток образотворчої грамотності студентів педагогічних спеціальностей на заняттях з методики викладання образотворчого мистецтва повинні спрямовуватись на відтворення об'єктивної дійсності, що спирається на загальноприйняті закони композиції, теорію світлотіні, рисунку і живопису, перспективи, декоративно-прикладного мистецтва, відтворення об'єктів об'ємної форми (ліплення, конструювання), зображення людини, тварин, архітектурних споруд.

Основною метою розвитку образотворчої грамотності студентів педагогічних спеціальностей є формування творчої особистості в процесі теоретичної та практичної підготовки, розвитку професійних умінь майбутнього вихователя і вчителя образотворчого мистецтва.

Вихователь або вчитель, який практично не володіє художніми техніками і не використовує їх на практиці, не вміє працювати із фарбами, олівцями, пластиліном, не використовує педагогічний малюнок при поясненні нового завдання чи техніки, не сформує у дитини прагнення до творчості, самовираження за допомогою образотворчого мистецтва, не зможе повною мірою передати теоретичні знання та практичні уміння.

Безпосередня підготовка студентів під час практичного освоєння і опанування техніками та прийомами образотворчого мистецтва, виконання підготовчих вправ, тренування руки, окоміру, сприятимуть в майбутньому більш творчому відтворенню набутих знань, умінь і навичок, збагатить подальшу професійну роботу із дітьми в дошкільних та загальноосвітніх закладах освіти.

Підготовка вчителів має базуватися також на опануванні графічними та живописними прийомами, які дозволять більш яскраво виражати композиційний задум, використовувати різноманітність кольорів та їхнього поєднання у передачі психологічного та емоційного стану, оточення, світосприйняття. Знання з перспективи та використання можливостей просторових прийомів на практиці, допоможе при опануванні й вирішенні певних дизайнерських та конструктивних задач. Зокрема знання із застосування світлотіньових прийомів на практиці, дають широкі можливості при виконанні завдань з рисунку, кольорознавства, декоративного малювання, ліплення, конструювання.

Ключові слова: *образотворча грамотність, образотворча діяльність, підготовка студентів, педагогічна спеціальність, мистецька освіта, методика, образотворче мистецтво, початкова освіта, дошкільна освіта, практичні заняття.*

Оновлення стратегії розвитку вищої освіти в Україні, стрімка інтеграція у освітній європейський простір, який має на меті задовольняти потребу суспільства у підвищенні якості освітніх послуг зумовлюють необхідність розвитку методичної підготовки та образотворчої грамотності студентів педагогічних спеціальностей у системі професійної підготовки сучасного вчителя.

Важливе значення у початковій освіті дошкільнят та учнів молодшого шкільного віку, мають предмети художньо-естетичного циклу, під час яких формуються основи художнього смаку, світосприйняття, світоуявлення, розвиваються задатки й здібності закладені у кожній дитини, що в цілому сприяє на розвиток внутрішнього світу дітей, їхньому позитивному та небайдужому ставленні до культурних надбань, естетичної насолоди, творчої самореалізації [3]. Все це не можливе без грамотного та фахово обізнаного вчителя, який має володіти достатнім рівнем знань, умінь й навичок для передачі їх майбутньому поколінню.

В процесі дослідження підготовки фахівців у галузі педагогічної, художньо-педагогічної освіти, було проаналізовано праці вітчизняних науковців ХХ століття, які безпосередньо охоплюють досягнення загальної мистецької та художньої освіти. В історії формування й розвитку мистецької освіти розглянуто різні аспекти навчання образотворчому мистецтву з підготовки майбутніх учителів і вихователів. Зокрема, присвячені праці: І. Глинської, М. Кириченка, В. Кузіна, Б. Неменьського, М. Ростовцева, Н. Сакуліної, М. Фоміної, Є. Шорохова, Т. Шпікалової, Б. Юсова. У сучасній галузі мистецької освіти актуальними є дослідження у різних напрямках методики образотворчого мистецтва: О. Рудницької, М. Резніченка, С. Коновець, Л. Масол, І. Мужикової, Л. Соколюк, І. Руденко. У розглянутих працях запропоновано методику навчання з рисунку, перспективи, живопису, композиції на художньо-графічних факультетах та педагогічних, зокрема.

У процесі визначення структури методичної підготовки майбутніх вихователів і викладачів з образотворчого мистецтва покладено концептуальні погляди С. Гончаренка про методику як часткову дидактику змістом якої є встановлення пізнавального значення предмета і його місця в системі освіти, визначення завдань вивчення даного предмета та його змісту, вироблення відповідно до завдань і змісту навчання методів, методичних засобів і організаційних форм навчання [1].

Актуальність дослідження полягає в тому, щоб розвиток образотворчої грамотності студентів педагогічних спеціальностей у навчальному процесі, було більш мобільним і орієнтувалося на його сучасні тенденції в галузі мистецької освіти й образотворчого мистецтва, зокрема.

Метою статті є спроба охопити основні, ключові аспекти розвитку образотворчої грамотності студентів педагогічних спеціальностей у процесі практичної підготовки на заняттях з методики образотворчого

мистецтва. Розкрити основи теоретичної та практичної підготовки майбутніх вихователів, вчителів початкових та середніх класів з образотворчого мистецтва в академічній мистецькій освіті та педагогіці.

Навчання студентів педагогічних спеціальностей на заняттях з методики викладання образотворчого мистецтва в дошкільних закладах освіти та молодших класах початкової школи повинна базуватись на вивченні основ образотворчої грамотності фундаментального образотворчого мистецтва. Як правило, це основні поняття з рисунку, живопису, композиції, дизайну і т. п. Необхідні базові знання з основ перспективного зображення, розуміння об'ємно-просторових зображень, конструктивної побудови предметів на площині. Вміння виконувати тональний малюнок враховуючи пропорції, об'єм, просторові та матеріальні якості зображуваних предметів [4].

В процесі дослідження виявлено, що одним із негативних аспектів, які знижують ефективність результатів педагогічної діяльності з предмету «Образотворче мистецтво» у початковій школі або образотворчої діяльності в дошкільних закладах освіти, є викладання цього предмету не фахівцями в даній області. Аналіз виокремленої проблеми щодо формування образотворчої грамотності у студентів педагогічних спеціальностей, результати власного педагогічного досвіду як методиста, опитування практикуючих вчителів образотворчого мистецтва і вихователів, свідчить про те, що освітньому процесі має місце нав'язування готових зразків роботи, а також нехтування дитячої індивідуальності. Все це, призводить до певних стереотипів і до втрати інтересу до самого процесу малювання. У зв'язку із цим виникає необхідність чіткої регламентації професійної компетенції в цій галузі вчителів і вихователів педагогічних спеціальностей.

Власний педагогічний досвід викладання дисциплін образотворчого циклу дає змогу узагальнити, що складніше всього у процесі навчання студентів навчити їх аналітичному малюнку і цілісному баченню природи, вмінню критично мислити й оцінювати власну творчість, вмінню узагальнювати й мислити просторово.

Перш за все, головною метою навчання основам образотворчої грамотності та малювання студентів педагогічних спеціальностей, є розвиток особистих здібностей студента, що забезпечує творче та духовно-моральне самоусвідомлення, а також виховання у процесі навчання творчо-мобільної особистості, яка здатна до успішної професійної діяльності в умовах сучасних змін та динаміці світу [5].

Основні завдання навчальних предметів: «Основи образотворчого мистецтва з методикою керівництва в дошкільних закладах», «Образотворче мистецтво з методикою навчання» та подібних дисципліни з опанування основ образотворчої грамотності, перш за все, повинні базуватись на:

- розвитку художньо-творчих здібностей дітей (емоційного ставлення до предметів і явищ навколишнього світу, зорово-образної пам'яті, фантазії);
- вихованні естетичного смаку, відчуття прекрасного;
- формуванні елементарних основ образотворчої грамотності (композиції, почуття ритму, колірної гармонії, пропорційності і т.п.).

Вивчення курсів спрямованих на опанування методикою викладання образотворчого мистецтва та основам образотворчої грамотності, допоможе розвинути у студентів педагогічних спеціальностей цілісне уявлення про пріоритетні напрямки дошкільної та початкової освіти, сучасних психолого-педагогічних технологій, побудованих на принципах розвиваючого навчання; закласти основи професіоналізму, що дозволяє здійснювати педагогічну діяльність на рівні сучасних вимог. Опанування основними напрямками теорії і практики образотворчої діяльності в дошкільних та початкових ланках освіти, надає студентам відповідні знання, уміння й навички. Зокрема, це:

- поглиблення й конкретизація знань студентів з теорії, методики навчання та виховання образотворчого мистецтва в дошкільних та загальноосвітніх закладах освіти;
- розвиток у майбутніх фахівців знань, умінь й навичок засобами образотворчого мистецтва;
- розвиток необхідних практичних умінь студентів з образотворчої діяльності.

Вивчення основ образотворчого мистецтва та оволодіння образотворчою грамотністю, є частиною загальної системи освіти майбутніх педагогів та вихователів. У професійній підготовці вихователів дошкільних закладів у сфері художнього виховання та керівництва образотворчою діяльністю дітей дошкільного закладу, майбутніх учителів початкової ланки з основ образотворчої грамотності відбувається процес ознайомлення студентів з особливостями навчання дітей образотворчої діяльності, змістом, засобами і активними методами навчання в різних вікових групах, оволодіння практичними навиками різноманітної техніки та способів малювання, ліплення, аплікації, конструювання, дає можливість бачити рівень творчого естетичного розвитку дітей, їх індивідуальні можливості та вміння відповідно планувати роботу; опанування основам образотворчої грамотності (композицією, рисунком, кольорознавством); вивчення видів і жанрів образотворчого і декоративно-прикладного мистецтва; ознайомлення із традиційними й нетрадиційними техніками; навчання дидактичним принципам і формам навчання, структури й типів занять або уроків; ознайомлення із видами позашкільної, позакласної роботи тощо [2; 6].

Після закінчення курсу студент повинен набути відповідних знань із методичних дисциплін образотворчого циклу:

- історії розвитку та напрямів удосконалення процесу образотворчої діяльності на сучасному етапі;
- внеску зарубіжних та вітчизняних учених у естетичний розвиток дітей дошкільного та молодшого шкільного віку з образотворчої грамотності;

- видів і жанрів образотворчого мистецтва (живопису, рисунку, скульптури, архітектури, декоративно-прикладного мистецтва);
  - методологічних принципів та законів композиції;
  - функціональних можливостей кольору, символіки кольорів;
  - видів декоративно-прикладного мистецтва України, історії його розвитку та характерних особливостей;
  - теоретичних основ методики образотворчої діяльності дітей дошкільного віку;
  - форми організації навчання образотворчій діяльності;
  - ускладнення практичних вимог щодо зображення різноманітних предметів;
  - матеріали, техніки та способи зображення в конструюванні, ліпленні, малюванні та аплікації;
  - методи та прийоми навчання образотворчої діяльності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку.
- Вимоги до умінь, що ставляться перед студентом повинні базуватись на:
- вмінні аналізувати психолого-педагогічну літературу з методики образотворчої діяльності, виходячи з сучасних вимог та досліджень;
  - вмінні діагностувати естетичний розвиток дітей, та планувати роботу на заняттях та в повсякденному житті;
  - вмінні організувати процес передачі і засвоєння знань, способів і прийомів образотворчої діяльності і підготовки дітей до успішного навчання в школі;
  - вмінні планувати навчально-виховну роботу з образотворчої діяльності;
  - вмінні складати конспекти занять, тексти дидактичних ігор та вміти їх проводити;
  - вмінні складати анотації до картин та ілюстрацій, вміти їх аналізувати;
  - вмінні використовувати різноманітний матеріал та цікаві техніки на заняттях з конструювання, ліплення, малювання та аплікації;
  - вмінні виявляти та проводити роботу з обдарованими дітьми.
  - вмінні забезпечити всебічний розвиток особистості;
  - вмінні використовувати різноманітний матеріал та цікаві техніки роботи.

Одним із важливих компонентів розвитку образотворчої грамотності студентів педагогічних спеціальностей є опанування теорією та практикою, яка допоможе розвинути власні творчі здібності студентів, поглибить їхні знання із теорії та історії мистецтва, творчості видатних художників і народних майстрів тощо.

Аспект вивчення народного мистецтва повинен бути відображений під час вивчення розділу «декоративного малювання», «декоративно-прикладного мистецтва». В Україні воно має глибокі національні, генетично збережені традиції. Вивчення образотворчого мистецтва в дитячому садку і початковій школі необхідно починати саме із засвоєння основ народного мистецтва, як фундаменту художньо-матеріальної і духовної культури [2].

У вивчені курсу навчання з методики образотворчої грамотності майбутніх вихователів, учителів початкової школи, учителів образотворчого мистецтва, мають бути завдання на педагогічну практику: виготовлення зразків, схем ускладнення програмового матеріалу, відповідно особливостям різних вікових груп або класів початкової та середньої освіти, методичних рекомендацій, підготовчих вправ, тестів.

Заняття отримані студентами педагогічних спеціальностей з методики образотворчого мистецтва повинні спрямовуватись на майбутній розвиток творчих здібностей у дітей, навичок їхньої самостійної роботи, виховання естетичного смаку учнів. Програму розроблену на кафедрі образотворчого мистецтва та дизайну, Центральноукраїнського державного педагогічного університету імені В. Винниченка, було складено відповідно до різних можливостей і з урахуванням рівня розвитку студентів. Основна увага приділяється практичним заняттям під час опанування методикою образотворчого мистецтва, студенти вчаться під керівництвом, а згодом, самостійно виконувати поставлені завдання із малювання, кольорознавства, композиції, перспективи, оволодівають нетрадиційними техніками зображення, тощо. У процесі практичної роботи, приділено велику увагу розвитку образного мислення студентів, підготовки їх до самостійної творчої роботи.

Послідовність навчання основам образотворчого мистецтва вибудовується за принципом наростання складності поставлених завдань. Деякі теми припускають введення короткострокових, підготовчих вправ, що дозволяє закріпити отримані дітьми знання, а також виробити необхідні навички. Гнучке з'єднання елементів завдань дозволяє чергувати завдання з різних розділів малювання у різних вікових групах дошкільних закладів освіти або класах загальноосвітньої школи. Даний принцип сприяє підтримці творчого інтересу до образотворчої діяльності у студентів, який стимулює їх до подальшого розвитку набутих знань, умінь і навичок в процесі педагогічної діяльності. Програма має циклічну структуру, що дозволяє повертатися до вивченого матеріалу, закріплюючи його і поступово ускладнюючи.

Висновки. Практика підготовки майбутніх фахівців педагогічних спеціальностей основам образотворчої грамотності на заняттях з методики образотворчого мистецтва, дає змогу узагальнити результати, розвитку підготовки майбутніх учителів і вихователів. Зокрема, це розвиток власних знань, умінь і навичок у галузі образотворчого мистецтва, розвиток естетичного та художнього сприйняття навколишньої дійсності, розвиток власних творчих вподобань. Наявність професійної грамотності визначає успіх не тільки педагогічної, а й творчої роботи вихователя чи вчителя з образотворчого мистецтва.

Використана література:

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. Київ : Либідь, 1997. 376 с.
2. Гнатюк М. В. Образотворче і декоративно-прикладне мистецтво (основи образотворчої грамоти): навч.-метод. посіб. Ч. 1 / М. В. Гнатюк. Івано-Франківськ: ЯРИНА, 2016. 196 с.: іл.
3. Кардашов В. М. Теорія та методика викладання образотворчого мистецтва : навч. пос. Київ : Вид. Дім «Слово», 2007. 296 с.
4. Кириченко М. А. Основи образотворчої грамоти : навч. пос. Київ : Вища школа, 2002.
5. Мужикова І. М. Зміст методичного компоненту професійної компетентності майбутніх учителів образотворчого мистецтва / І. М. Мужикова // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 17. Теорія і практика навчання і виховання. – Вип.26: збірник наукових праць / за науковою ред. Академіка В. І. Бондаря. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. С.112-118.
6. Образотворче мистецтво з методикою викладання в дошкільному навчальному закладі. Підручник / Г. В. Сухорукова, О. О. Дронова, Н. М. Голота, Л. А. Янцур. Київ : Вид. Дім «Слово», 2010. 376 с.

References:

1. Ghoncharenko S. U. (1997). *Ukrainskyj pedagoghichnyj slovnyk* [Ukrainian Pedagogical Dictionary]. Kyiv : Lybidj [in Ukrainian].
2. Ghnatjuk M. V. (2016). *Obrazotvorche i dekoratyvno-prykladne mystectvo (osnovy obrazotvorchoji ghratomy): navch.-metod. Posib* [Fine Arts and Crafts (Basics of Fine Arts)]. Ch. 1. Ivano-Frankivsk: JARYNA [in Ukrainian].
3. Kardashov V. M. (2007). *Teorija ta metodyka vykladannja obrazotvorchogho mystectva. Navch. pos.* [Theory and methodology of teaching fine arts]. Kyiv : Vyd. Dim «Slovo» [in Ukrainian].
4. Kyrychenko M. A. (2002). *Osnovy obrazotvorchoji ghratomy. Navch. pos.* [Basics of fine arts]. Kyiv : Vyshha shkola [in Ukrainian].
5. Muzhykova I. M. (2015). *Zmist metodychnogho komponentu profesijnoji kompetentnosti majbutnikh uchyteliv obrazotvorchogho mystectva* [Content of methodological component of professional competence of future teachers of fine arts]. za naukovoju red. Akademika V. I. Bondarja. *Naukovyj chasopys Nacionaljnogho pedagoghichnogho universytetu imeni M.P. Draghomanova. Serija 17. Teorija i praktyka navchannja i vykhovannja. – Vyp.26: zbirnyk naukovykh pracj.* Kyjiv: Vyd-vo NPU imeni M. P. Draghomanova [in Ukrainian].
6. Sukhorukova Gh. V., Dronova O. O., Gholota N. M., Jancur L. A. (2010). *Obrazotvorche mystectvo z metodykoju vykladannja v doshkiljnomu navchaljnomu zakladi. Pidruchnyk* [Fine Arts with Methods of Teaching in Preschool. Textbook]. Kyiv : Vyd. Dim «Slovo» [in Ukrainian].

Malezhyk Yu. M. Development of educational literacy of students of pedagogical specialties in classes of processing of art

Formation of fine literacy in students of pedagogical specialties in practical classes on the methods of teaching fine arts should be directed to the reproduction of objective reality, which is based on the common laws of composition, the theory of light-shading, drawing and painting, perspectives, decorative and applied art shape (molding, construction), the image of man, animals, architectural structures.

The main goal of developing the figurative literacy of students of pedagogical specialties is the formation of a creative personality in the process of theoretical and practical training, the development of professional skills of the future educator and teacher of fine art.

A teacher or teacher who practically does not possess artistic techniques and does not use them in practice, is not able to work with paints, pencils, plasticine, does not use pedagogical drawing in explaining a new task or technique, does not form in the child the desire for creativity, self-expression through visual art, will not be able to fully convey theoretical knowledge and practical skills.

The direct preparation of students during the practical development and mastering of techniques and techniques of fine arts, performing preparatory exercises, training hands, eye, will in the future contribute to the more creative reproduction of acquired knowledge, skills and skills, enrich further professional work in education.

Teacher training should also be based on the mastery of graphic and pictorial techniques that will more clearly express the compositional design, use the variety of colors and their combination in the transmission of psychological and emotional state, environment, worldview. Knowledge of the perspective and use of spatial techniques in practice, will help in mastering and solving certain design and design problems. In particular, knowledge of the use of light-shading techniques in practice, give ample opportunity to perform tasks in drawing, color studies, decorative drawing, modeling, design.

Key words: *visual literacy, visual arts, student training, teacher training, art education, methodology, fine arts, primary education, preschool education, practical classes.*